

města umožňující větší rovnost obyvatel a bio-eko-sociální intervence směřující k podpoře duševního zdraví, spíše než individualistické intervence založené na předpokladu duševní nemoci, je sympatický. Životní prostředí, které by spíše eliminovalo, než vytvářelo překérní situace, by bylo jistě zdravější.

Zároveň jsem však měl dojem jakési vzletné naivity. Jako by se autoři nechávali unést novým věděním a teoretickými možnostmi, které otevírá. S důvěrou, že musí vést ke změnám v každodenní politické praxi. Živoucí realita, kterou zamýšlejí popisovat, ale také proměňovat, se v některých momentech zdá vzdálená. Lze se obávat například toho, že intervence do veřejného prostoru ve vyloučených lokalitách, které autoři popisují, opět poslouží zájmu privilegovaných a povedou k odsunu již znevýhodněných obyvatel k novým a vzdálenějším okrajům. Nabízí se také otázka, zda je opravdu využití neurovědních metod a technologií k ovlivňování sociálních procesů tak nové. Například praktiky, které Bauman a Lyon popisují jako tekutý dohled, pracují dnes s podobnými nástroji, ovšem nikoli v zájmu lepšího života pro všechny, ale spíše v zájmu kapitálu a profitu menšiny. Jak tedy zabránit zneužití bio-sociálního výzkumu těmi, kdo jej budou s to financovat? Těto a příbuzným otázkám se text naneštěstí v zásadě vyhýbá.

Martin Novák
ma.novak@zoho.com

**Lenka Jakubková Budilová
– Thomas Hylland Eriksen –
Gunnar Haaland – Miroslav
Hroch – Marek Jakoubek:
*Etnické skupiny, hranice
a identity***

Centrum pro studium demokracie
a kultury (CDK), Brno 2020, 155 s.

Etnicita rezonuje napříč vědeckovýzkumným diskursem i našimi všedními životy. Když se v dnešní době řekne pověstný název *Ethnic Group and Boundaries*, takřka automaticky si jej spojíme s Fredrikem Barthem. Recenzovaná kniha *Etnické skupiny, hranice a identity* však poodkrývá další perspektivy tohoto díla, úlohu spolupodílejících se autorů a diskutuje populární koncept etnicity nejen skrze pohled antropologů a etnologů.

Autoři publikace se zhostili výkladu vývoje sociálněvědního studia etnicity i aktuálních podob tohoto konceptu. Jejich záměrem je snaha o kultivaci tuzemské odborné i laické diskuse o etnicitě a její přiblížení standardům běžným v západním světě. Jistou návaznost lze spatřit ve vztahu k Eriksenovu dílu *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy* (2011), či k Jakubkově knize *Teorie etnicity: Čítanka textů* (2016), která zprostředkovala překlad 24 klíčových textů předních autorů majících zásadní podíl na utváření antropologického diskursu o etnicitě na západ od našich hranic. Kniha *Etnické skupiny, hranice a identity* cílí na širší odbornou i laickou veřejnost, zejména pak může být přínosná pro studenty a příznivce etnologie, kulturní antropologie a příbuzných oborů.

Kniha je členěna do pěti kapitol, které svým obsahem neustále směřují ke středo- bodu, k Barthovu dílu *Ethnic Groups and Boundaries* (1969). V první části knihy přibližuje Jakoubek základy studia etnicity a nesnadnosti na poli tuzemského diskursu, v němž ani po roce 1989 nedošlo k zásadnímu rozvoji v recepci daného konceptu. Akcentované dílo Fredrika Bartha přitom lze pokládat za hlavní pilíř moderního konceptu etnicity. Další část publikace se proto věnuje nejen Barthově stěžejní předmluvě, ale také méně známým kapitolám a zasažení celé knihy do širšího kontextu antropologického a společenskovědního diskursu šedesátých let minulého století. Pozornost je však upřena i ke změnám, které nastaly po vydání *Ethnic Groups and Boundaries*, včetně nových témat a přístupů k etnickým vztahům posledních let. Není překvapivé, že v knize *Ethnic Groups and Boundaries* nenalezneme akcentaci postkolonialismu, xenofobie či politiky uznání, jelikož se tato témata teprve rodila. Stejně tak je správně poukázáno na to, že postupně přibývají další diskursy, které lze v souvislosti s etnicitou prezentovat, neboť na ni mohou mít velký vliv, mohou ji měnit či reflektovat.

Velkou pozornost přitahuje kapitola založená na rozhovoru s Gunnarem Haalandem. Jakoubek a Jakoubková Budilová s ním zde diskutují místo etnicity v současném světě plném globálních, politických, ekonomických a kulturních změn. Z rozhovoru se dozvíme, jak se samotný autor vůbec dostal ke studiu antropologie a etnicity, v čem spočíval úspěch reflektované publikace, co autory po vydání překvapilo a proč, stejně jako úvahu o použitelnosti konceptu etnicity pro interpretaci dnešního světa. Díky tomu si můžeme vytvořit zcela nový obraz o tom, co vlastně toto

stěžejní dílo představuje a jak k němu přistupuje jedna z klíčových osobností autor- ského týmu. Inspirací pro uspořádání bergenského sympozia a následnou tvorbu *Ethnic Groups and Boundaries* byl právě výzkum G. Haalanda, který přišel s myšlenkou překračování a udržování hranic, tedy „toku osob“ přes etnické hranice. Díky Haalandovi si Barth uvědomil, že etnické hranice jsou mnohem propustnější a vyjed- navatelnější, než tomu bylo dříve.

Přístup k etnicitě a etnickým skupinám pohledem historika poskytuje Miroslav Hroch. Poukazuje na rozdílné chápání stejných termínů v rámci antropologie (resp. etnologie) a historie, neboť obě disciplíny zaujímají odlišný pohled, rozdílně formulují své cíle i problémy k řešení a mají také odlišný vztah k současnosti: „Antropologie pracuje se současnou realitou a má díky tomu možnost uchopit a sledovat problémy a procesy přímou metodou, může tedy objekty výzkumu bezprostředně kontaktovat, pozorovat, popisovat“ (s. 100). Naproti tomu historik musí postupovat poznáváním minulosti prostřednictvím pramenů. Historikové etnickou skupinu vnímali jako sociální a kulturní formaci, avšak nezají- mali se o otázku, jaký je rozdíl mezi etnic- kou skupinou a národem; otázkou, co je potřeba změnit, aby se taková skupina mohla transformovat v národ. Hroch se rozpomíná na to, kterak přišel do kon- taktu s Barthem a jeho pojetím *boundary*, včetně faktu, že se nepočítalo s vývojem etnické pospolitosti ani s její transformací v moderní národ. Rovněž popisuje, jak jej ovlivnili Ernest Gellner, A. D. Smith a další, jak se snažil vymezit rozdíly mezi určují- cími charakteristikami národa a „ethnie“, přičemž mu šlo zejména o základní orien- taci a vlastně i vymezení oněch pomyslných

hranic mezi těmito pojmy, nikoliv o vytvoření nové teorie etnicity. K Barthovi však má i výhrady, například fakt, že jeho teorie je založená na studiu mimoevropských společností, které jsou na úrovni předmoderních vztahů, společností převážně neliterárních a postrádajících historické vědomí. Barth podle něj opomíjel vývojovou perspektivu, což je pro historika stěžejní. Protože Barth zkoumal současnost, nemohl studovat změny, které by případně mohly nastat v budoucnu. Hroch vedle toho poukazuje na absenci etnický motivovaného konfliktu v *Ethnic Groups and Boundaries*.

Kniha paradoxně končí tím, jak vše začalo, jak dílo *Ethnic Groups and Boundaries* vystavělo základy pro rozvoj moderní teorie etnicity. Autoři upozorňují na to, že se Barth neinspiroval pouze u Haalanda a jeho popisu změn etnické příslušnosti mezi Fúry a Baggary. Pro svůj zvací dopis účastníkům sympozia, ze kterého posléze vzešly *Ethnic Groups and Boundaries*, získal motivy i jinde, například u Edmunda Leache či Ervinga Goffmana. Přeložený a přepsaný zvací dopis je zde k nahlédnutí díky spolupráci s dcerou Helge Kleivana, někdejšího účastníka bergenského sympozia v roce 1967. Podnětné k diskusi je uvědomění, že styl, jakým byla kniha napsána, by možná neodpovídal dnešním požadavkům a nárokům na odborný text. Dnes totiž stále častěji klademe nároky na formu, avšak právě zde máme jasný důkaz, že obsah vítězí nad formou.

Etnické skupiny, hranice a identity lze doporučit všem avizovaným cílovým skupinám, neboť poskytují zcela nový a ojedinělý přínos do studia etnicity.

Kateřina Krupková
krupkova.k@email.cz

Legault-Laberge, Raphaël Mathieu : *Quatre Essais d'anthropologie des Religions*

Les Presses de l'Université Laval,
Quebec 2022, 294 s.

Publikace kanadského antropologa působícího na univerzitě v quebeckém Sherbrooke přináší čtyři eseje zabývající se různými problematikami antropologie náboženství. Po úvodu věnovaném obecné historii antropologie jako disciplíny a pojednání o různých přístupech k definici náboženství autor předkládá v první části knihy dva eseje praktičtějšího rázu založené na vlastním etnologickém terénním výzkumu u konkrétní náboženské komunity a studii projevů synkretismu v Severní Americe. V druhé části se pak zabývá obecnějšími metodologickými výzvami, souvisejícími se všemi etapami etnografického výzkumu náboženských komunit, a také smyslem antropologického výzkumu v naší „post-“ době. Legault-Laberge tak postupuje od konkrétní případové studie (vliv protestantské komunity na integraci imigrantů) k obecnějším úvahám o metodologii a vztahu antropologického výzkumu k vědění, moci a víře, které dokresluje také psychoanalytickým přístupem k podstatě bádání. Ač mají tyto eseje velmi rozdílná témata, uspořádání knihy je zdařilé, protože se jednotlivé části vzájemně doplňují a první dva eseje do jisté míry uvádí a ilustrují teoreticko-metodologické úvahy, kterým se věnuje druhá polovina publikace.

Legault-Laberge odkazuje na další autory, ať už notoricky známé zakladatele disciplíny jako Edward Evan Evans-Pritchard a Claude Lévi-Strauss, nebo na současníky věnující se tématům spojeným